

Özel Dosya: Kampüste Nasılız? Günümüz Üniversitelerine Çok Katmanlı Bakışlar Sayı Editörlerinden

Alev Çavdar, Ömer Turan

Reflektif'in “Kampüste Nasılız? Günümüz Üniversitelerine Çok Katmanlı Bakışlar” özel sayısı için kampüslerin tüm bileşenlerinin ruhsal ve akademik iyilik halleri ve iyileşme yolları üzerine birlikte düşünmeyi hedeflemiştik. Niceliksel, niteliksel ve karma yöntemli tüm çalışmalara açık olan çağrımızda, eğitim-öğretim süreçleri ve iyi olma hali odakta olmak üzere siyasi ve ekonomik gündemlerin, pandemi ve deprem gibi travmatik yaşantıların, uzaktan eğitim ve yapay zeka gibi teknolojik dönüşümlerin etkilerini temalar olarak belirlemiştik.

Makale çağrısında özel sayının derdini şöyle özetlemiştik:

“2020’li yıllarda küresel ve yerel olarak çoklu krizleri ve dönüşümleri deneyimliyoruz. Süregiden iklim krizinin etkileri, Covid-19 pandemisi, göç süreçleriyle ilgili toplumsal gerilimler, siyasi krizler, ekonomik eşitsizlikler ve krizler, dijitalleşme ve yapay zekanın hızla eğitim hayatına girişi gibi birçok kritik meselenin etkileri üniversite kampüslerinde kesiyor. Bunlara ilaveten Türkiye’de Şubat 2023 depreminin üniversitelere etkisini de göz ardı etmemek gerek. Yaşam koşullarının, kaynakların, gelecekte beklenenlerin değişmiş ve değişiyor olduğu bu dönemde üniversite öğrencileri, akademisyenler, idari personel ve üniversite yönetimleri kendilerini hızla uyumlanmaları beklenen çoklu dönüşüm süreçlerinin ortasında buldu.

İçinde bulunduğumuz fiziki, toplumsal, siyasi ve ekonomik bağlamlar geleceği görmeyi güçleştiriyor. Bu öngörülemezlik kimi durumlarda ruh halimizi etkiliyor, hevesimizi ve cesaretimizi kırabiliyor. Artan kaygılar, isteksizlik, yorgunluk, haksızlığa uğramışlık hisleri sabah kalkıp kampüse gelmeyi zorlaştırıyor ve üniversite kurumuyla ilişkimizin anlamına dair sorgulamalara kapı aralıyor. Bununla birlikte üniversitenin, hem eğitim-öğretim süreçleri hem de araştırma süreçleri kapsamında kritik bir rolü var. Üniversite, bir yandan bu krizlerin etkilerini deneyimlerken, bir yandan da bu krizleri anlamlandıracak ve çözüm yolları önerecek olan alanyazını ve yeni araçları üretecek olan kurum olarak halen önemli.

2000’lerin başlarında akıllı teknolojilere doğmuş olan kuşağın kendine has öğrenme şekli, hassasiyetleri ve beklentileri ile üniversitelere öğrenci olarak gelişi ve geleneksel üniversite eğitiminin sunabildikleri tartışılmaktayken pandemi ile uzaktan eğitim ani ve zorunlu olarak üniversite deneyimlerini dönüştürdü. Yakın zamanda ise yapay zeka, heyecanı ve korkuları ile kampüs gündeminin ortasına düştü. Eksik kurumsal kapasiteye rağmen ivme kazanan uluslararasılaşma ve toplumdaki göç süreçlerine ilişkin gerilimlerin kampüslere yansımaları üniversitelerin farklılıklarla karşılaşma alanları olarak deneyimlenebilmesini sınırlandırdı. Siyasi alanda demokratik kurumların güç kaybı ve akade-

mik özgürlüklere ilişkin süregiden kısıtlamalar üniversitelerin farklı fikirlerin tartışma mekanı olma özelliğini ciddi biçimde aşındırdı. Ekonomik zorluklar ve belirsizlikler üniversite çalışanlarının ve öğrencilerin hem yaşam koşullarını hem de gelecek beklentilerini olumsuz etkiledi. Bu etkiler birleşerek hepimizi, yükseköğretimde ruh sağlığımızı, akademik motivasyonumuzu, eğitim ve değerlendirme yöntemlerimizi, kurumların yapılarını ve müfredatları yeniden düşünmeye yönlendiriyor.”

Özel dosya kapsamında “**Kampüste Nasılız?**” sorusunun farklı boyutları üzerine düşünülen yedi makale, bir söyleşi ve görüşler kısmında yer alan bir çalışmayı sizlerle paylaşıyoruz. Ayrıca bir kitap değerlendirmesini de bu özel dosyanın kapsamında sizlerin dikkatine sunuyoruz.

Tam da umduğumuz gibi, öğrencilerin iyi oluşuna ve katılımına, akademisyenlerin çalışma koşullarına ve dertlerine, akademiye sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir akademi konularına, kampüslerin daha özgür ve güvenli olması için atılan adımlara bireysel, sosyal, siyasal ve ekonomik katmanları inceleyen bakışlara yer veren bir sayı oldu.

Sayıya başlarken Devrim Vural Yılmaz ve Halil İbrahim Özmen, “Türk Üniversitelerinin Sürdürülebilirlik Performansı: THE Etki Sıralamaları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı makalelerinde, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını temel alan küresel üniversite sıralamasından somut veriler ile Türkiye’deki üniversiteleri dünya sahnesine yerleştiriyor. Makale, içinde bulunduğumuz zemindeki zorluklara rağmen, Türkiye üniversitelerinin bu alandaki güçlü potansiyelini vurguluyor. Yılmaz ve Özmen, Türkiye’de sürdürülebilirlik alanında özellikle *iklim* konusuna odaklanıldığını ve politikalar ile desteklenmenin *sanayi, yenilik ve altyapı* ile *kaliteli eğitim* alanlarını öne çıkardığını not ederken izleme, değerlendirme, raporlama ve dolayısıyla görünürlük anlamında gelişmeye açık olduğumuzu söylüyor.

Dosyanın ilerleyen sayfalarında ise, Burcu Sarı Karademir, Zehra Yılmaz, Selver B. Şahin ve Zuhar Yeşilyurt Gündüz, “Sürdürülebilir Akademi için İnsana Yakışır İş Koşulları: Türkiye’de Vakıf Üniversiteleri” başlıklı makalelerinde, sürdürülebilirlik merceğini vakıf üniversitelerindeki çalışma koşullarına odaklıyor. Gözümüz sürdürülebilirlik konusunda ne yaptığımızdan bizim koşullarımızın ne kadar sürdürülebilir olduğuna çevrildiğinde, özellikle kadın ve saat ücretli akademisyenlerin deneyimlerine bakıyoruz. Sarı Karademir ve meslektaşları, düşük ücretler, yoğun iş yükü, güvencesizlik ve eşitsizliğe dikkat çekiyor. Makale, küresel olarak da yerel olarak da kağıt üzerinde amaçlanan sürdürülebilir kalkınmanın “gerçek ve nitelikli yapısal dönüşümleri sağlayacak bağımsız denetim ve yaptırım mekanizmalarının eksikliği nedeniyle” hayata geçirilemediğini tespit ediyor.

Bugün vakıf üniversitelerinde kadın ve saat ücretli akademisyenlerin yaşadıkları zorluklar ve bu zorlukların altında yatan yapısal süreçlere, Gökçe Uysal Gündoğdu’nun “Ne Ders Olsa Veririz”: Akademisyenin Vasıfsız İşçiye Dönüşümü (Aslı Vatandaş ve Meral Gezici Yalçın , 2022) kitabı üzerine yazdığı değerlendirme bir katman daha ekliyor. Gündoğdu bize, Vatandaş ve Gezici Yalçın’ın neoliberal politikaların sonucu bağlamına oturttuğu akademik emeğin prekarizasyonu sürecini özetleyerek kitabın, bu sayıdaki makalelere arka plan oluşturabilecek temalarını sunuyor.

Akademisyenler olarak çabalarımıza ve dertlerimize farklı açılardan bakan bu makalelerin çizdiği resim, öğrenci deneyimini davet eden makaleler ile derinleşiyor. Akıllı teknolojilere doğmuş olan kuşağın kendine has hassasiyet ve beklentilerine olan merakımıza yanıt veren çalışmalardan biri Erkin Sarı ve Bengi Öner Özkan'ın "Üniversite Kampüslerinde Çevreci Davranışların Belirleyicileri ve İyi Oluş Çıktıları" başlıklı makalesi. İklim değişikliği ve çevreye olan hassasiyet, bu çalışmanın satırlarında bir kalkınma hedefi olmaktan çıkıp bir öğrenci deneyimine dönüşüyor. Sarı ve Öner Özkan, iki devlet üniversitesinden öğrencilerin kampüs içindeki çevreci davranışlarının hem belirleyicilerine hem de çıktılarına odaklanıyor. Günümüz üniversite öğrencisi için evrenselcilik değeri ve üniversite ile özdeşimin kampüsle olan ilişkiye çevreci davranışlarda artış şeklinde yansıdığını ve bu davranışların iyi oluşu desteklediğini görüyoruz. Sarı ve Öner Özkan'ın bulguları, üniversitenin kurumsal kimliği ve sağladığı ortamın bu kuşağın değerleri ile nasıl etkileştiğine ve bireysel iyi oluş ile toplumsal iyi oluşun iç içeliğine ışık tutuyor.

Öğrenci deneyimine odaklanan bir diğer çalışma, Serap Emil ve Şahabettin Akşab'ın "Üniversitede Öğrenci Katılımı: ODTÜ Örneği Üzerinden Bir Durum Çalışması" başlıklı makalesi. Bu makalede, üniversite ile etkileşim deneyimini doğrudan öğrencinin dilinden duyma olanağı buluyoruz. Öğrenciler, geçiş yıllarının zorlayıcılığını ve hocalar ile açık iletişimin destekleyici rolünü dillendiriyor. Psikolojik katılım boyutunda yetişkin bir birey olma yolculuğunda "öğrenci olmak" deneyiminin ve sosyal katılım boyutunda üniversitenin sağladığı çeşitliliğin önemine işaret eden öğrenciler, altyapı kısıtlılığı ve yönetim tutumunun da bağlamsal etmenler olarak katılımlarını etkilediğini düşünüyor. Emil ve Akşab'ın da dikkate değer olarak yer verdiği bir paylaşım, öğrencilerin sosyal katılım boyutunda üniversiteyi "özgürlüklerin yaşandığı yer" olarak tanımlaması. Özellikle ODTÜ kampüsünün öğrenci deneyiminde özgürlükle anılıyor olması bize koruduğumuz ve yitirdiğimiz özgürlükleri düşündürüyor.

Türkiye'de akademik özgürlükler meselesini, derginin Görüşler bölümünde, Bilim Akademisi kapsamında 2015'ten bu yana yayınlanan Akademik Özgürlükler Raporlarını hazırlayan ekibin koordinatörü Yeşim M. Atamer ile yapılan söyleşide derinleştirme olanağı buluyoruz. Ömer Turan ve Cem Tüzün'ün Yeşim Atamer ile gerçekleştirdikleri "Türkiye'de Akademik Özgürlüklerin Hâl-i Pür Melali" başlıklı söyleşi, akademik özgürlüğün tanımından akademik özerkliğe bir ufuk turu sunuyor. Söyleşide konuya ilişkin raporların nasıl hazırlandığına dair de bilgiler sunuluyor.

Bu sayıda yansıtmayı umduğumuz ve yer bulan bir başka boyut ise üniversitenin toplumsal süreçlerin etkilerini bir yandan deneyimlerken bir yandan da bunları dönüştürecek olan kurum olması. Üniversitenin bu rolü, Elif Gezgin'in "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketlerin Gelişimi Karşısında Akademi" başlıklı makalesinde toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin Türkiye akademisi üzerindeki etkilerine değiniyor. YÖK'ün kendi hazırladığı toplumsal cinsiyet eşitliği tutum belgesini 2016'da iptal etmesi ve farklı üniversitelerdeki kadın araştırmaları merkezleri isimlerine 'aile' kavramını da ekleyerek "Kadın ve Aile Çalışmaları"

merkezlerine dönüştürülmesi makalede toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin üniversite atmosferine etkileri arasında sayılıyor.

Üniversitenin bu etkileri dönüştürme potansiyeline işaret eden Anıl Özge Üstünel'in "Üniversitelerde Cinsel Şiddetle Mücadeleye Yönelik Uygulamalar: Cinsellik 101 Seminerleri Örneği" başlıklı makalesi ise akademideki bilgiyi ve emeği, öğrencinin ve toplumun iyi oluşunu destekleyecek uygulamalara yansıtmanın bir örneğini anlatıyor. Üstünel makalesinde, üniversitelerde cinsel şiddeti önleme çalışmalarının bir tarihçesini paylaştıktan sonra uygulamanın arka planını oluşturan 'Cinsel Eylemlilik' kavramını anlatıyor. Makalede üniversite öğrencilerine yönelik tasarlanan Cinsellik 101 Seminerlerinin içeriği ve pilot uygulama çıktıları cömertçe paylaşılarak tüm kampüsler için uyarlanabilecek ve uygulanabilecek bir model sunuluyor.

Günümüz üniversitesine bakarken ölçeği yeniden deneyimden üniversite kavramına genişleten Sevil Bal'ın "Akademik Kapitalizm Kuramı: Üniversitelerde Bilgi Üretim Sürecinin Dönüşümü" başlıklı makalesinde, akademik kapitalizm literatürünü temellendiren kuramsal yaklaşımlar, temel kavramlar ve güncel yönelimler üzerinden üniversitelerin dönüşümü kuramsal düzlemde inceleniyor. Bu makale haklı nedenlerle sıkça üzerine düşündüğümüz kapitalizmin üniversitelere etkisi sorusunu, "bir piyasa olarak yükseköğretimin incelenmesi" araştırma gündemiyle zenginleştirmenin sağlayacağı faydayı vurguluyor.

584

Görüşler kısmında yer alan Emre Erdoğan'ın "Türkiye'deki Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Akademisyenlerinin Yöntemsel Tercihleri, Yayın Eğilimleri ve Kamusal Görünürlük Dinamikleri" başlıklı çalışması ise 2021'de uygulanan anketlerle 258 akademisyenden toplanan verileri aktarıyor. Bu çalışmanın sunduğu çerçeve, COVID-19 pandemisinin çalışma koşullarını ve yöntemsel tercihleri bakımından akademisyenlerin dünyasına etkilerini de gösteriyor.

Bu özel sayıda yer alan katkıların "**Kampüste Nasılız?**" sorusu üzerine farklı çalışmalara ve tartışmalara ilham vermesini diliyoruz.